

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
GRAFIČKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

Ana Ljubić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

GRAFIČKI FAKULTET

Smjer: Dizajn grafičkih proizvoda

ZAVRŠNI RAD

PRIKAZ STRIPOVSKOG STILA KROZ TEHNIKU LINOREZA

Mentor:

ak. slik. Josip Jozić

Student:

Ana Ljubić

Zagreb, 2021.

SAŽETAK

Ovaj završni rad opisuje proces realizacije tri stripovske scene uz pomoć grafičkih tehnika. Tehnike originalne grafike predstavljaju način izrade umjetničkih djela indirektnim postupkom. Postoji veliki broj tehnika izrade: drvorez, bakrorez, linorez, bakropis, suha igla, rezervaš, litografija... U ovom radu će motivi biti realizirani crtačkim tehnikama imitirajući tehniku linoreza. Osim teoretskog dijela gdje se govori o povijesti grafike i stripa, rad se također sastoji od eksperimentalnog dijela sa detaljno opisanim postupkom izrade otisaka tehnikom linoreza.

Ključne riječi: grafika, strip, stripovski stil, linorez

ABSTRACT

In this final paper I will describe the process of creating three comic book scenes using printmaking techniques. Such techniques imply using indirect means of creating artwork. There are many different techniques: Woodcut, engraving, linocut, etching, drypoint, *réserve*, lithography. In this paper, the motifs are achieved using drawing techniques imitating linocut. Aside from the theoretical part of the history of printmaking and comic, this paper also consists of an experimental segment describing in detail the procedure of making linocut prints.

Keywords: printmaking techniques, comic, comic style, linocut

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI DIO.....	2
2.1. Povijest grafike	2
2.2. Visoki tisak.....	3
2.2.1. Linorez	4
2.2.2. Drvorez.....	4
2.3. Duboki tisak.....	6
2.3.1. Bakropis	6
2.3.2. Bakrorez	8
3. STRIP.....	9
3.1. Povijest stripa	9
3.1.1. Američka tradicija	10
3.1.2. Europska tradicija.....	12
3.1.3. Japanska tradicija	14
4. PRAKTIČNI DIO	15
4.1. Izrada otisaka tehnikom linoreza	15
4.2. Tema i objašnjenje	16
5. ZAKLJUČAK	20
6. LITERATURA	21

1. UVOD

Grafika je naziv tehničkog postupka umnožavanja crteža ili slikovnog prikaza, gdje se s ploče od metala, kamena, drva i dr. otiskuju grafičke reprodukcije. Ploče su obrađene kao matrice i premazane bojom.

Prema vrsti materijala i načinu obrade ploče postoje različite grafičke tehnike, a one kojih smo se mi dotakli na kolegiju Originalna grafika su: linorez, bakropis, suha igla, aquatinta, rezervaš i dr. Postoje tri osnovna načina obrade ploče, a to su: visoki tisak, gdje su elementi koji se prenose izbočeni (npr. linorez i drvorez), duboki tisak, gdje su udubljeni (npr. bakropis, suha igla, aquatinta) te plošni tisak gdje su elementi u istoj ravnini (npr. litografija). Pločicu obrađujemo zrcalno tj. što je na crtežu s lijeve strane to na pločici mora biti s desna kako bi na otisku ponovo bilo kao na crtežu, tj. lijevo. Otiskivanje grafičkih reprodukcija i listova isprva se izvodilo rukom uz pomoć valjka, a danas postoje posebne preše i strojevi za otiskivanje grafika.

Cilj ovog rada je prikazati i objasniti način izrade grafike tehnikom linoreza. U nastavku rada ću obraditi povijest grafike, podjelu grafičkih tehnika, dotaknut ću se samog stripovskog stila, opisati izradu otiska tehnikom linoreza te objasniti značenje svojih radova.

2. TEORIJSKI DIO

Grafika je grana likovne umjetnosti u koju se ubrajaju tehnike kao što su drvorez, linorez, bakrorez, bakropis, akvatinta, suha igla, monotipija, litografija i dr., a također je i generalni naziv za postupke uporabe grafičkih tehnika kod izrade umjetničkih djela. Riječ grafika dolazi od grčke riječi grafein a znači pisati, urezivati. Karakteristično za grafiku je mogućnost umnažanja crteža pomoću matrice. Mnogo se različitih materijala koristi za izradu forme: drvo, kovine, kamen. Koji materijal odabrati ovisi o pomenutim tehnikama, a otisak nastaje premazivanjem forme (matrice) bojom i njenim otiskivanjem na prikladan materijal.

Grafika se, prema načinu obrade forme, dijeli na:

- visoki tisak (linorez i drvorez),
- duboki tisak (bakrorez i bakropis) i
- plošni tisak (litografija).

Svaki grafički instrument razlikuje se po strukturi podloge na kojoj grafičar radi, alata kojim crta ili slika, vrsti boje kojom štampa i papira na kojem otiskuje svoj rad [1].

2.1. Povijest grafike

Grafika se u Europi pojavila krajem srednjeg vijeka, a njezina pojava i razvoj blisko su povezani s proizvodnjom papira. Jedna od prvih reproduktivnih tehnika bila je drvorez koji se razvija početkom 15. stoljeća. U isto to vrijeme su zlatari otkrili i usavršili tehnike bakroreza i bakropisa, koje su se isprva koristile za izradu igraćih karata, a zatim za

ilustracije u tiskanim knjigama. U Japanu se drvorez pojavljuje već u 10. stoljeću i s njime specifičan japanski umjetnički izraz. [2]

Slika 1. Drvorez u boji, Katsushika Hokusai, Veliki val kod Kanagawe

2.2. Visoki tisak

U tehnici visokog tiska, tiskovni elementi na tiskovnoj formi su izdignuti u odnosu na slobodne površine. Boja s tiskovnih elemenata prenosi se direktno ili indirektno na podlogu.

Tehnike visokog tiska najčešće korištene u grafičkoj umjetnosti su:

- 1) Linorez
- 2) Drvorez

2.2.1. Linorez

Linorez je grafička tehnika visokoga tiska gdje se crtež urezuje u ploču od linoleuma a potom otisne na papir. Često se koristi za plakate, ilustracije i dekorativnu grafiku zbog jednostavnog i brzog postupka . Izvodba mu je u izraženim kontrastima svijetlih i tamnih površina u jednoj ili više boja. [3]

Slika 2. Linorez, P. Picasso, Mrtva priroda pod lampom

2.2.2. Drvorez

Drvorez je grafička tehnika visokog tiska gdje se otisak dobiva utiskivanjem s drvene forme; naziv se rabi i za tehnički postupak i za otisak. Drvorez se izvodi na glatkoj, ravnoj, drvenoj

ploči koja se premaže prethodno razrjeđenom bijelom temperom na koju se nanese crtež, a površine koje će biti otisnute prevlače se tušem. Zatim se u dubini 2 mm izdube površine koje nisu pokrivene crtežom. Ploča na kojoj se matrica crteža reljefno izdiže zatim se premaže bojom, a na ploču se položi ovlažen papir koji se trlja tvrdim zaobljenim predmetom. [4]

Slika 3. Drvorez, Dürer, Četiri jahača apokalipse

2.3. Duboki tisak

Tehnika dubokog tiska je takva gdje su tiskovni elementi udubljeni, dok su slobodne površine na osnovnoj razini. U udubljenja se nanosi boja, a odstranjuje se sa slobodnih površina. Poslije toga se preko forme naslanja vlažan papir i zajedno se provuku kroz prešu pod visokim pritiskom. Papir mora biti vlažan kako bi ušao u udubine i primio boju na sebe. Tiskovne površine mogu se izdubiti mehanički ili kemijski.

Duboki tisak se dijeli na dvije osnovne tehnike:

- 1) Suhe tehnike – matrica se obrađuje mehanički
 - Suha igla
 - bakrorez
- 2) Tehnike jetkanja – forma se obrađuje kemijski, na nju se djeluje kiselinom
 - Akvatinta
 - Bakropis
 - Rezervaš

2.3.1. Bakropis

Bakropis je grafička tehnika dubokoga tiska. Provodi se iglom na glatkoj bakrenoj ploči a prevučemo je slojem takozvanog crnoga voska. Na sloj crnog voska ureže se crtež do bakrene površine, a ploča se položi u otopinu sa razrijeđenom kiselinom, koja nagriza bakar ispod ucrtanih linija. Ploča se potom suši, a onda se zaštitnim lakom pokrivaju dijelovi crteža koji se više ne trebaju izlagati kiselini. Postupak možemo ponoviti više puta, dok ne postignemo gradaciju u jačini linija kao i svijetlih i tamnih dijelova. Nakon što se lak skine sa

ploče, dobivamo matricu sa koje će se otiskivati. Matrica se premaže tiskarskom bojom, zatim se sa slobodnih površina odstrani boja tako da ostane samo u udubljenim dijelovima. Na ploču se položi vlažan i elastičan papir, preko njega ide tkanina (filc) i sve zajedno prolazi kroz prešu pod visokim pritiskom. [5]

Slika 4. Bakropis, Giovanni Vasi, Campo de' Fiori

2.3.2. Bakrorez

Bakrorez je grafička tehnika dubokoga tiska. Crtež se urezuje direktno dlijetom na bakrenu ploču. Oštri rubovi koji nastaju urezivanjem se izglađe, ploča se premaže trajnom masnom bojom, koja se sa slobodnih površina obriše i boja ostane samo u urezanim dijelovima bakrene ploče. Na matricu se stavi navlaženi papir, prekrije se filcom i provuče kroz prešu pod velikim pritiskom. [6]

Slika 5. Bakrorez, A. Dürer, Melankolija I

3. STRIP

Riječ strip dolazi od engleskog *comic strip* – komična vrpca; niz crteža koji prikazuju neku priču, a crteži su popraćeni tekstom u oblačićima, dok ponekad i u podnaslovima ispod crteža u kvadratu stoji tekst. Strip treba imati bar dva crteža. Njihovo povezivanje u mislima posmatrača daje priču. Među slikama bi trebala postojati mala razlika, realna ili koncepcijska koja oblikuje naraciju. Nerijetko se u teoriji stripa smatra da se u prihvatanju stripa odvija montaža slična filmskoj, odnosno, da čitatelj u svome umu „montira film“ iz ponuđenih dijelova stripa. U umjetničkom svijetu strip osim sa filmom, s kojim ga veže kognitivno-logički temelj, povezuju sa književnošću kao fiktivnom formom. Moderni strip koji nije za djecu zove se grafički roman (*graphic novel*) čime ga povezuju sa pisanim romanima. Uz narativnu strukturu, glavna komponenta stripa je tekst. Ali, najvažnija komponenta je naravno likovna zato što strip najprije susljedni dio crteža. Ti crteži mogu biti urađeni u bilo kojoj tehnici, od karikatura do realizma, konceptualnih i kolažnih stripova, apstrakcije, groteske...[7]

3.1. Povijest stripa

Strip se pojavio se krajem 19. stoljeća, a tokom 20. stoljeća razvio se kao likovno-književni oblik popularne umjetnosti, obilježen je svojim medijskim kontekstom i profitabilnom svrhom. Zato se doživljavao uglavnom kao popularna umjetnost i prvenstveno kao narativni medij. Početci stripa mogu se pripisati grafičkoj umjetnosti (npr. satirične gravure Williama Hogartha i karikature Rodolphea Töpffera), ali nastanak stripa kao neovisnog medija povezuje se s pojavom novinske karikature i s nastankom suvremenog tiska i novinarstva u drugoj polovini 19. stoljeća. Prototip stripa stvorio je Wilhelm Busch duhovitim ilustriranim

pričama u stihovima (*Max und Moritz*, 1865.). Preteča stripova (pasice) nastali su u engleskim novinama i tako je nastao međunarodno ime strip, a označavao je vrpcu, odnosno red crtane šale u dnevnim novinama. Takve su pasice bivale redovno u novinama u SAD-u krajem 19.stoljeća . U svojoj povijesti strip je razvio tri velike tradicije u tržišnom i umjetničkom pogledu: angloameričku (u SAD-u i Velikoj Britaniji), europsku (naročito francusko-belgijska tradicija, *bande dessinée*) i japansku (*manga*). [7]

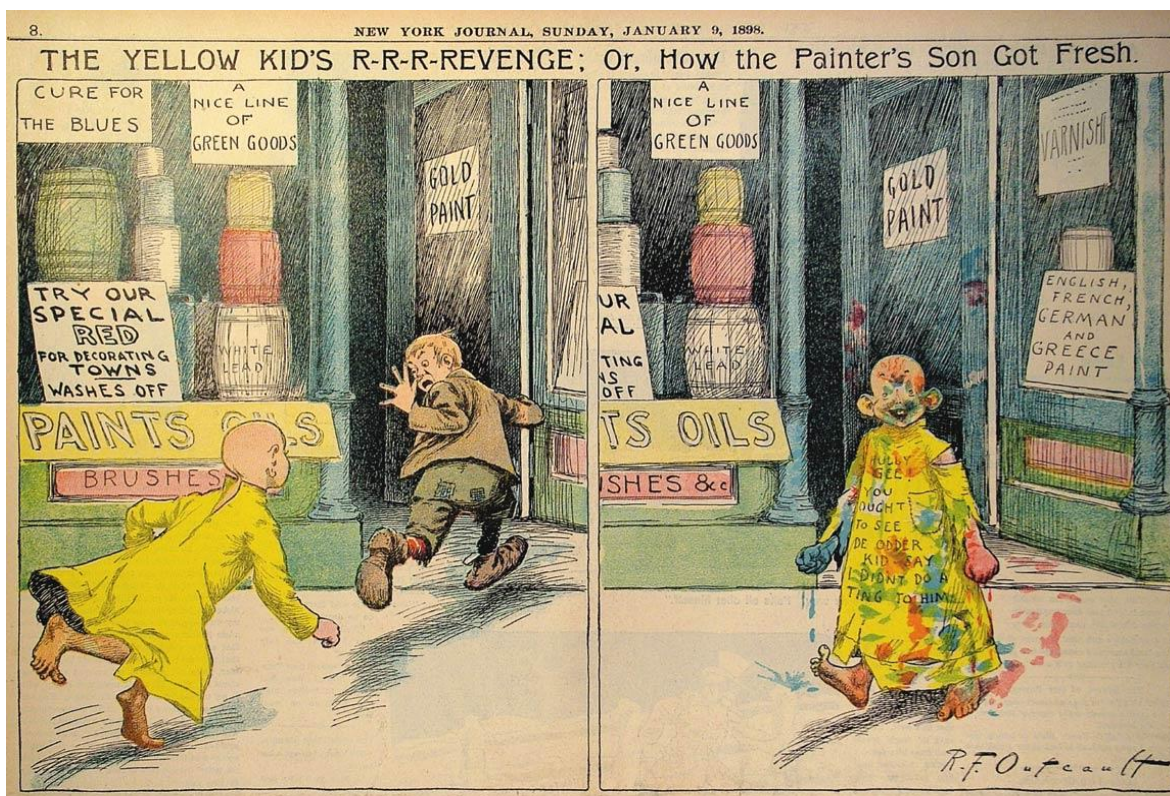

Slika 6. William Hogarth, A Harlot's Progress

3.1.1. Američka tradicija

Strip se u SAD-u pojavio u dnevnim novinama u stilu dnevne šaljive priče u sličicama. *The Yellow Kid* Richarda F. Outcaulta, objavljivan 1895–98. u novinama *New York World* i *New York Journal* je prvi američki strip. Kao drugi američki strip *The Katzenjammer Kids* Rudolpoha Dirksa izlazi od 1897. do danas i najdulje je objavljivani strip u svijetu a uveo je balone za govor kao i ikonografske oznake koje su se kasnije

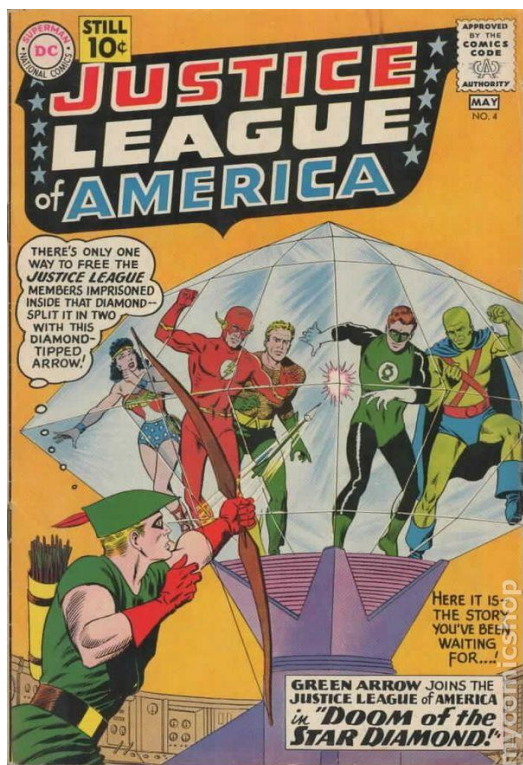
ustalile. Treći američki strip *Little Nemo* Winsora McCaya potpuno je suvremen te rabi sekvencijalnu priču u panelima, vertikalni izgled i zaplete slične snu. Rani američki oblik stripa, sa stalnim junacima postao je agencijski distribuiran strip (tzv. *syndicate comics*). [7]

Slika 7. The Yellow Kid

Nakon drugog svjetskog rata u SAD-u i Velikoj Britaniji jako se razvila industrija stripova temeljena na likovima superjunaka i crtana u stiliziranom realističnom obliku. Industrija je bila okupljena oko dvije izdavačke kuće : DC Comics (Superman, Batman, Wonder Woman, Flash...) i Marvel Comics (Spider-Man, Iron-Man, Captain America, X-Men,...). Od sredine 20. stoljeća dolazi do snažnog razdvajanja angloameričkog stripa na stripove sa

superherojima i stripove koji izlaze u novinama (*comics*) i na neovisni strip, koji ustraje na kontra kulturnom nasleđu, *comix*, i *graphic novels*. [7]

Slika 8. Justice League, DC Comics

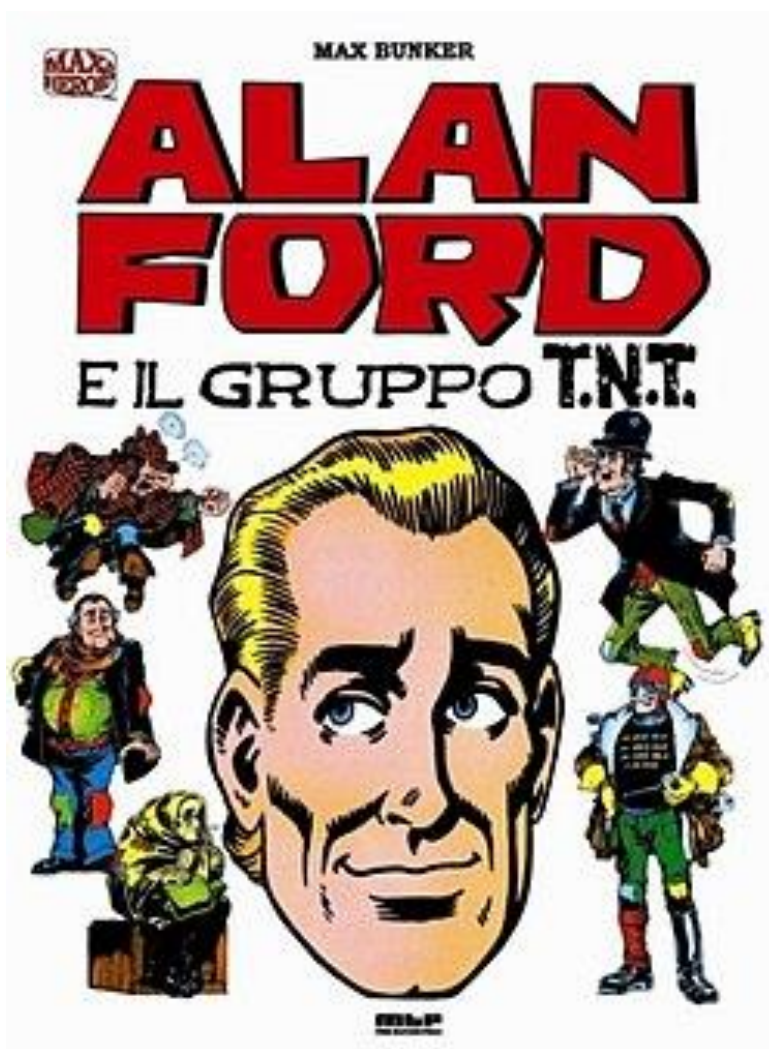

Slika 9. The Avengers, Marvel Comics

3.1.2. Europska tradicija

Europski se strip u početku razvijao pod utjecajem američkog stripa, između dva svjetska rata, preuzimali su američke franšize i serijalne stripove (francuski časopis *Le Journal de Mickey*), ali vremenom se izgradila europska tradicija stripa, posebno poslije pokretanja domaćih novina. Britanski strip je bio jako sličan američkom, europski je standard stripa je umjetnički uspostavila francusko-belgijska tradicija (*fbande dessinée*-crtane vrpce), koja je inastala uz časopis *Le Journal de Spirou*. Iako komercijalne naravi, uglavnom je njegovala autorsku i umjetničku tradiciju. Likovni dio stripa često čini crtež kao karikatura

pustolovnih junaka izvedena u duhovitom tonu. U Hrvatskoj i SFRJ bili su popularni talijanski stripovi kojisi u crtani u realističnoj i u tradiciji u obliku karikature (*Alan Ford Magnusa & Bunkera*) Konvencionalni žanrovski stripovi izdavača i scenarista Sergia Bonellija su bili u nizu žanrovskih serijala manje poznatih van Italije, kao što su *Zagor*, *Tex Willer*, *Mali rendžer (Piccolo Ranger)*, *Ken Parker*, *Mister No*, *Martin Mystère* i *Dylan Dog*, a na njima je radilo mnoštvo autora. [7]

Slika 10. Naslovnica stripa Alan Ford

3.1.3.Japanska tradicija

Japanska tradicija stripa pod nazivom manga (hirovide ili improvizirane slike) datira u 18. stoljeću, ali se u modernom obliku formira sredinom 20. st., a na nju utječe američki strip. Suvremene mange su stripovi koji su masovno dostupni a tiskaju se u ogromnim nakladama i u velikim narativnim serijalima po deset tisuća stranica džepnoga formata. Mange su zato prije svega narativni medij, odnosno crtana književnost; crtež je sporedan uglavnom crno-bijeli i u obliku karikature. Nastaju u raznim žanrovima, a najviše su znanstveno fantastične (o robotima i *mechama*), romantične (*shōjo* i *redisu*), superherojske, homoseksualne i pornografske (*hentai*), a razvrstavaju se na osnovu termina po dobnim skupinama kojima su namijenjene. Tako postoje mange za: djecu (*kodomo*), dječake (*shōnen*), mlađe muškarce od 18. do 30. godine (*seinen*), odrasle muškarce, seksualno eksplicitan sadržaj (*seijin*), djevojčice (*shōjo*), žene (*redisu*) a njih i crtaju žene i ozbiljniji dramski stripovi (*gekiga*), ipak su najpopularnije mange adaptirane u iznimno gledane animirane filmove (tzv. *anime*) [7]

Slika 11. Prizor iz mange One Piece

4. PRAKTIČNI DIO

Nakon odabira tehnike linoreza, razmišljala sam koji umjetnički stil mogu imitirati, a da ga najbolje predočim tom tehnikom i odgovor sam našla u stripovskom stilu. Odlučila sam se za stripovski stil upravo zbog snažnih crno-bijelih kontrasta i odmjerenih linija što savršeno pristaje uz linorez. Zbog situacije sa pandemijom, otiske nisam bila u mogućnosti raditi, ali sam napravila tri detaljne skice koje imitiraju tehniku linoreza.

4.1. Izrada otisaka tehnikom linoreza

Za izradu ovog ciklusa radova korištene su dimenzije 12x16cm. Linoleum režemo na željeni format i crtež prenosimo indigo papirom na ploču linoleuma. Nakon što smo pravilno prenijeli crtež, krećemo u izdublivanje ploče. Izdubimo dijelove koje želimo ostaviti bijelima, tj. na kojima ne želimo boju. Nakon što smo napravili matricu, pripremamo boju za nanos. Boja se priprema na način da špahtlom zahvatimo onoliko boje koliko nam je potrebno, te je stavimo na čistu, glatku površinu. U boju pomiješamo laneno ulje i sve zajedno dobro razvaljamo špahtlom i valjkom. Zatim boju nanosimo valjkom na matricu ujednačenim nanosom. Kada smo nanijeli boju ravnomjerno, preko matrice stavljamo papir i provlačimo sve zajedno kroz prešu, kontrolirajući pritisak.

4.2. Tema i objašnjenje

Za temu svog ciklusa radova koristila sam ono s čime sam se najviše susretala ovu godinu, a to je konobarenje i neugodne mušterije. Izabrala sam fiktivnu priču koja se u stvarnosti nikada ne bi odigrala na ovaj način i malo izmijenila slijed događaja. Prikazala sam dvije scene i jednu koja je svojekakav intermezzo kaosu koji se dogodi u posljednjem panelu.

Za prvu skicu koristila sam deblje linije za postavljanje ambijenta, a tanke sam koristila za dodavanje detalja i crta lica koje pridaju izražaju emocije. Odlučila sam se ne koristiti tekst u stripovima jer smatram da bi to bilo teško izvesti na ovako malom formatu u tehnici linoreza. Umjesto balona sa tekstom, koristila sam prazne balone, prvenstveno da bih dočarala atmosferu, ali i zbog likovne obrade plohe. U prvoj sceni vidimo zbunjenu konobaricu koja nosi pune tacne, a u to joj dolazi i naručuje namrštena gospođa sa specifičnim prohtjevima.

Druga skica je, kao što je spomenuto, svojevrsan intermezzo. Za tu scenu korištene su isključivo debele linije, velike plohe i kontrasti. Čistim i proračunatim linijama željela sam prikazati pažnju koja je išla u pravljenje te specifične kave. Korištenjem krupnog plana te kompaktne i čiste kompozicije htjela sam dočarati kako je ta kava nešto na što je usmjereno dosta pažnje, tj. da je ključni faktor u razvoju događaja.

U trećem panelu se dogodi možda i očekivan rasplet radnje. Gospođa izražava nezadovoljstvo kavom, iako je to bila točno onakva kakvu je naručila. Konobarica na izmaku živaca gađa gospođu šalicom punom kave završavajući ovaj strip na noti kaosa. U zadnjoj sceni korištena je mješavina masivnih crnih ploha i „prozora“ bijele koji odaju ključne informacije za stvaranje cijele slike. Tu sam se ipak odlučila iskoristiti tekst koji je karakterističan za stripovski stil; masivna slova koja zaklanjaju dio scene. Iskorišten je ironično, jer u konobaricinom postupku nije bilo ničega slučajnog.

Radna skica (linorez) „Prva scena” A. Jubić '21.

Slika 10. Prva radna skica

Slika 11. Druga radna skica

Radna skica (linoret) „Druga scena“

A. Jubić '21.

Slika 12. Treća radna skica

5. ZAKLJUČAK

Grafika se nekada koristila u razne svrhe: za ilustracije knjiga, izrade plakata, igračih karata. Ona stalno evoluirala i stalno dolaze novi načini za izradu i primjenu grafika, no, danas se koristi pretežito u umjetničke svrhe. U ovom radu sam se poigrala idejom stvaranja masovnog medija na neučinkovit, ali umjetnički isplativ, način. Svojim grafikama sam htjela spojiti izražajnost stripovskog stila sa tehnikom linoreza kako bi dobila naglašene, iskarikirane likove prikazane odvažnim kontrastima debelih i tankih linija i crno bijelih ploha. Priča je stvorena klasičnim nizanjem sukcesivnih slika kako bi se dobila jedna kognitivno-logička cjelina. Uzročno-posljedičnim zaključivanjem moguće je zaključiti ishod cijele priče, iako u balonima u kojima tekst inače treba biti – teksta nema.

6. LITERATURA

- [1] Matko Peić (1968.), Pristup likovnom djelu, Školska knjiga, Zagreb
- [2] <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=23038>
Hrvatska eniklopedija – Grafika, 1. 9. 2021.
- [3] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36670>
Hrvatska eniklopedija – Linorez, 1. 9. 2021.
- [4] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16358>
Hrvatska enciklopedija – Drvorez, 1. 9. 2021.
- [5] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5389>
Hrvatska enciklopedija – Bakropis, 1. 9. 2021.
- [6] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5390>
Hrvatska enciklopedija – Bakrorez, 1. 9. 2021.
- [7] <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58410>
Hrvatska enciklopedija – strip, 2. 9. 2021.